

Sinan Gudžević

Ćirilica i Hrvati

Ko je neki dan slušao radio, mogao je od jednog slušaoca čuti basnu (za koju ne reče kada se zbila) kako je na Sljemenu poviše Zagreba sreo gladan vuk lisicu, te je upitao ima li mu išta dati za jesti. "Nešto bi se našlo", vele da mu je lisica rekla, "no jelo možeš dobiti samo ako me naučiš ćirilicu"! "Ja pravo da ti reknem rado bih te je naučio, no je još ni sam ne znam cijelu, jer je upravo učim. Naučio sam, eto, tek sedam slova!" "Dobro, nauči me onda tih sedam!" Rado ću te ih naučiti, no ne mogu gladan, daj mi prvo da jedem." Pa je onda, vele, lisica vuka odvela do mjesta gdje, kako to lisice već znaju, čuva u zemlji zadavljenu perad. Otkopavši dadne vuku te se ovaj najede. Nakon jela zatraži lisica da joj pokaže tih sedam slova. I vuk joj ih pokaže: A, E, O, J, K, M, T!

Ako pretpostavimo da nema sumnje u autentičnost razgovora životinja, kao ni u njihovu iskrenost u pogledu učenja ćirilice, onda zgoda nije starija od stotinu i trideset i tri godine. Jer slovo "j" u obliku kakav je danas nije u ćirilicu pa tako ni u bukvaru ušlo prije te godine. Ta je godina označila, kako se to stalno za ovakve stvari veli, konačnu pobjedu Vuka Karadžića glede preuzimanja tzv. jote iz latinice u ćirilicu. A ako je baš te godine rečeni vuk počeo učiti ćirilicu, onda ju je mogao učiti samo iz knjige s naslovom *Bukvar srpski za osnovne škole*. Knjiga je izišla u Sarajevu i na njoj je pisalo: "Po nalogu njegove preuzvišenosti č. Šerif Osman-paše, valije vilajeta bosanskoga, ima se ovaj bukvar na poklon davati u ovom vilajetu". (Moguće je, naravno, da je kurjaku dopao šapa i "Rječnik" Vuka Karadžića iz izdanja 1818. ili 1852, u kojem je slučaju zvijer sljemenska imala posla s knjigom zabranjenom za čitanje i prodavanje po Srbiji više desetljeća).

Zbiljski predložak, međutim, naša bi basna mogla imati i mnogo ranije, u tridesetim i četrdesetim godinama devetnaestoga stoljeća, u doba velikih diskusija oko reforme "dviju bukva", tj. latinice i ćirilice. Godine 1840. Vuk Karadžić, u slavnoj *Danici*, objavljuje svoj oglas o pretplati na svoje knjige. Oglas je štampan tzv. "gajevicom" i u njemu veli da će on, Vuk Stefanović-Karadžić, "za Slavene rimskoga zakona, kako za našu braću ilirsku, tako i za ostale rođene na severu i zapadu" na početku prve knjige priložiti i tablicu sa ćirilčnim slovima "po kojoj će svaki do ručka moći naučiti čitati, još pravije da rečem, odmah čitati početi". Evo ovo "po kojoj će svaki do ručka moći naučiti čitati" možda je odnekud doprlo do ušiju i lisici, te traži od kurjaka vuka da je prije ručka nauči čitati.

Lisica su u basni Hrvati, a vuk bi trebalo da su Srbi. Hrvati imaju hrane, i naivni su u svojim kulturnim željama, Srbi ne rade ništa, za hranu se grebu od drugih, a kad je izmame, varaju pri plaćanju. Da vuk nadmudri lisicu, sastavljač je basne vješto smislio, jer Srbi nadlukave i najlukavijega. Gdje model šepa jest ovo s ćirilicom i ono s Vukom Karadžićem: kako to da Srbin (to jeste Vuk K.) ne zna ćirilicu? No slušalac se to ne smije pitati, valjda se i ne stigne pitati, povuče ga dramatika dijaloga i sve mu naknadno razmišljanje ispadne neumjesno. Sastavljač basne bi mogao biti neko oko Stjepana Babića, gurua hrvatskog političkog vica. "Lisičiti" je njegov izraz za rovarenje protiv zajedničkoga jezika, na primjer: "To nije bilo lako učiniti jer smo živjeli u prilikama kad se moralo kojekako lisičiti, kad smo se morali služiti raznim taktikama da bismo što uspješnije došli do cilja".

Babić je, osim što je autor jedne otužne hrestomatije hrvatskih političkih viceva, još i akademik, te glavni urednik dušebrižničke jezikoslovne tiskovine *Jezik* koju izdaje Hrvatsko filološko društvo. U toj neopisivoj tiskovini on zna često sam pisati i objavljivati i po 66% tekstova. Ćirilicom se, elem, rečena tiskovina malo ili nikako ne bavi, ali se zato bavi borbom za čišćenje hrvatskoga jezika. Ta se borba vodi pod izgovorom tzv. "borbe protiv suvišnih i nepotrebnih tuđica". A pod tom borbom razumije se lov na tzv. srbizme. Srbizmi su riječi koje Babić i nekoliko njemu sličnih veleumnika proglase za srbizme. Čim kerovi Babićevi nanjuše srbizam, Babić zapovijedi lektorima na televiziji, radiju i po tisku da opale. Taj je lov rezultirao prošle godine prvim prevodjenjem jednog srpskog filma u povijesti srpsko-hrvatskoj. Uradak je načinio spektakl: priča se da je beogradski producent tražio od zagrebačkog distributera kopiju filma sa titlom - da je prikaže u Beogradu. Pri tome je tvrdio kako bi najmanje deset hiljada ljudi došlo da vidi čudo hrvatske jezikoslovne razularenosti. Ono isto čudo te je hiljade Hrvata vuklo u zagrebačku Kinoteku prošle godine: da se smiju prevodu. Ta i mnoga toj slična razularenost dobro se ovih desetak godina namnožila u Hrvata: sve se češće mogu čuti ljudi kako raspravljaju o "hrvatstvu" pojedinih riječi, izraza i konstrukcija.

Najomrznutije riječi u takvih Hrvata su danas "srbizam" "bre" i veznik "da". Dok sa "bre" ti Hrvati nemaju ni milosti ni problema, stvar sa "da" stoji dosta pogano za njih. U skoro nacionalnom pokretu da se "da" progna uključili su svi kanali televizije, sve novine. Te je "da" zamijenjeno sa "kako". Ovo sam vidio na titlu jednog stranog filma: "Došao sam kako bih ti rekao kako te volim". To veli glumac glumici. Babić i kamarila su ranije Srbe zbog abundantije veznika da zvali "dakavci". Pa su redovno dodavali: "Tko daka taj kaka! Stvar su ti vrli Hrvati riješili tako što sad manje "dakaju", no više "kakaju". Tako im se kakanje od dakanja vratilo kakanjem od kakanja.

Da se sad vratimo opet ćirilici. Ovih je dana u Zagreb došao predsjednik države koju zovu Jugoslavija, Vojislav Koštunica. Došao je na skup državnika koji je upriličila Evropska unija. Taj skup su svi kanali televizije, radija i sve novine bez razlike zvale i pisale Zagrebački summit. Strana riječ summit ne smeta hrvatskoj jezikoslovnoj družbi. Strana riječ je uvijek dobra kad neku petljavinu valja opravdati. Tako je bilo i lani sa riječju transparentnost. Mi dajemo novac za vojsku u Herceg-Bosni, ali ne više kao dosada, sad to činimo "transparentno". Tu jezikoslovni kerovi ostaju vezani, a puške o klinovima. Na Koštunicu se, međutim, diglo i staro i mlado. Te nema njemu Hrvatske dok jasno ne zatraži oprost od Hrvata za ono što su njegovi počinili, te šta će nama takav nacionalist u Hrvatskoj!

Tako je hrvatska javnost, nacionalistička do najsitnijega svog članka, napala nacionalistu Koštunicu zbog njegova nacionalizma. Iza toga stoji da je hrvatski nacionalizam sam po sebi nešto samorazumljivo i, valjda, dobro, a srpski nacionalizam je štetan i opasan. Na stranu to što Koštunica (bio nacionalista on ovoliki ili onolicni) nije bio na vlasti posljednjih deset godina, a svi oni hrvatski političari koji od njega tu skrušenost i izvinjenje traže - jesu. Nesretni je Koštunica, dakle, došao, oprosta za srpske svinjarije nije tražio, već je, po pisanju i javljanju svih medija, učinio neoprostivu provokaciju usred hrvatske metropole. Ovo, skoro u riječ, vele svi izvještači, napose Dalibor Foretić, kolumnist riječkoga *Novog lista*, vrlo kritički intelektualac. Jer je hrvatskim novinarima Koštunica podijelio tekst svoga govora ispisan na ćirilici! Valjalo bi imati dobro bibliografsko obrazovanje pa pregledno urediti sve članke te radijske i televizijske priloge o zgražanju koje su ta tri lista papira izazvala u Hrvata. Poslije razmišljanja u koje čovjeka ovakva zgoda vrgne, moglo bi se, koristeći ne baš uvijek preporučivu analogiju, odgonetnuti u kojem grmu leži gnjevni zec hrvatski. Budući da su svakako i predsjednici Makedonije i Bugarske svoje govore pripremili na svojim ćirilicama, a niko im za to ništa nije zamjerio, moglo bi biti da su se hrvatski novinari i ostali zgroženici našli zgroženi zbog toga što smatraju da su srpski i hrvatski jedan te isti jezik, te da nema smisla da se u njemu upotrebljavaju dva pisma. Ili dvije bukvice, što bi rekli Ilirci. Hrvatski novinari tako su pali na trag one ideje koju je u drugoj deceniji stoljeća predložio Jovan Skerlić: da se Srbi okanu ćirilice, a da Hrvati usvoje ekavicu. I stvarno, niko Koštunici jednu jedinu nije spočitnuo zbog ekavice ili zbog dakanja, čak ni zbog onoga što je govorio, spočitnuta mu je samo ta ćirilica. Kod Koštunice, kao čovjeka potpuno opsjednuta pravom i zakonima, valjalo bi načiniti sve načinivo e da ga nagovori da onaj član u srpskom zakonu u kojemu stoji kako je ćirilica službeno srpsko pismo promijeni. Stvar bi time bila skoro sva obavljena: Hrvati ionako izriješkom ne kažu nigdje ništa protiv ekavice, Zagreb je ekavski grad, Zagreb ionako sve propisuje. Time bi u tminu vijekova pala zanačijek i ona opasna vremena

kad su se i ponajbolji među Hrvatima davali na misao bili kako bi ćirilica bila prilićnije Hrvatima pismo od latinice. Ono kad i gramatik hrvatski Ignjat Brlić prelazi na ćirilicu. I ne samo da prelazi on, već piše Vuku Karadžiću e kako mu je Gaj, kad se s njime sreo, u ljeto ljeta 1846. rekao da će sve učiniti e "da se ćirilicom služimo dapaće, može bit da ću moju historiju s njom utiskivati"! Da sve ovo nije bez vruga vidjeće se jasnije jula 20. godine 1849, kad Ljudevit Gaj izdaje ogledni broj slavnih svojih *Narodnih novina*. Naime na ćirilici! Trinaest godina prije toga ćuveni je gajevac fra Kajo Adžić, franjevac slavonski, iz Vukovara, pisao istome Gaju; te mu, kukajuć na posvemašnju opasnost od mađarizacije, između ostaloga, piše: "Kamo sreće da smo se sa Serbljih u slovstvu ujedinili, ne bi se ni na polak, što reko ni polak baš nimalo bojali. Ovi su bo ljudi mnogo serdećniji i mnogo bolji domorodci, nego naši katolici. I zato gledeć na nje, kano na prave ljubitelje jezika svog, pripravan bi bio u ime sloge i ujedinjenja, njihova slova poprimiti ostavivši latinska". A još prije njega ima Brlićevo pismo, u kojemu stoji ovo: "Zbog kojih se uzroka manja polovina Ilira katolika uzdržava da opet primi ćiriliska slova, koja je nekad iz nužde napustila? Vera time nikako ne može biti uvređena, a još manje ona može biti smetnja tome". I tako dalje, ovo je sve iz stoljeća prošloga, svašta se u tome stoljeću dade naći.

No možda onaj vuk iz naše basne i nije iz stoljeća prošloga. Možda je još živ, a na Sljeme je zalutao iz Bosne. Ćirilicu možda i nije učio iz knjiga već sa automobilskih tablica današnje Bosne, motreći ih iz šume po putevima. Na njima se, po odluci međunarodnoga gubernatora za Bosnu, nalaze samo onih sedam slova. Jer su zajednićka i ćirilici i latinici. Odluku je gubernator donio nakon što je shvatio da tvrdokorne bosanske vođe ne žele ćirilićna odnosno latinićna slova na automobilskim oznakama. Te je propisao onih sedam. U hercegovaćkih se Hrvata za takve tablice odomaćio naziv "brojke i slova". Ko ga je ikad ćuo nikad ne može sumnjati u prezrivot koja ga je rodila. Sve je ondje u mnogih prezreno što nema na sebi nacionalni simbol. Posljedice snose i vuk i lisica.

Aim, Zagreb, 30.11.2000.

www.aimpress.org

Copyright: All those wishing to use or publish the above text are welcome to do so, provided that they indicate the source and inform the AIM office in Paris which is interested to receive comments and reactions on the information it provides. AIM, 17 rue Rebeval, F-75019 Paris, France
